

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ У СПРАВАХ ПРО ЗАХИСТ ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Одними з найважливіших немайнових благ людини є її честь та гідність. Згідно зі ст.3 Конституції України людина, її життя й здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Звісно, вирішальну роль у значенні таких морально-етичних категорій як «честь» та «гідність» відіграв розвиток суспільства, що полягає у розширенні прав людини та їх забезпеченості, різноманітності механізмів захисту порушених прав. Разом з цим, такий розвиток сприяв свободі слова та вільного вираження поглядів, виникненню нових платформ для втілення цих прав шляхом розміщення текстового формату, відео- та аудіоматеріалів. Проте, якісний стан сучасної інформації погіршився, що підтверджується значною кількістю існуючих «фейкових» новин, неперевіраних перекладів, інших видів дефектів інформації, а також частішають випадки поширення недостовірної інформації, такої, що принижує честь та гідність фізичної особи. Саме таким чином еволюція можливостей спілкування, висловлення власної думки, переконань та поглядів разом з цим сприяла зловживанню такими правами та призвела до порушення прав інших осіб.

Одним із способів захисту цивільних прав та інтересів фізичної особи, передбачених статтею 16 Цивільного кодексу України (далі- ЦК України) є відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Відповідно до п.4 ч.2 ст.23 ЦК України моральна шкода, серед іншого, полягає у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи[1]. Поняття «честь» та «гідність» фізичної особи законодавчо не визначено, оскільки дані категорії, в першу чергу, морально-етичними, ніж правовими, але не зважаючи на це, їх порушення мають юридичні наслідки, які, зокрема, полягають у відшкодуванні моральної шкоди.

Для вирішення питання про відшкодування моральної шкоди, суди мають звертатися до спеціального законодавства та до Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» №4 від 31.03.1995 року (далі- ППВСУ). Згідно з даною постановою під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб. Відповідно до загальних підстав цивільно-правової відповідальності обов'язковому з'ясуванню при вирішенні спору про відшкодування моральної (немайнової) шкоди підлягають: наявність такої шкоди,

протиправність діяння її заподіювача, наявність причинного зв'язку між шкодою і протиправним діянням заподіювача та вини останнього в її заподіянні[2].

Варто зазначити, що саме наявність та доведеність всіх чотирьох елементів є підставою для відшкодування моральної шкоди. Проте, саме з доведеністю кожного з них можуть виникати складнощі, які полягають зокрема в наступному: якщо заподіяння шкоди відбулось в Інтернеті шляхом розміщення або поширення недостовірної інформації, яка принижує честь та гідність фізичної особи, існує виправданий особливостями Мережі, ризик знищення такої інформації до моменту подачі позовної заяви до суду. Тобто, особа зазнає моральних страждань, а довести факт поширення недостовірної інформації, яка спричинила такі страждання, буде складно, а в більшості випадках – неможливо.

Крім цього, під час вирішення питання про відшкодування моральної шкоди, існують складнощі зі встановленням розміру шкоди та інших чинників, наявність або відсутність та об'єм яких впливають на розмір моральної шкоди. Так, відповідно до п.9 ППВСУ «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди суд визначає залежно від характеру та обсягу страждань (фізичних, душевних, психічних тощо), яких зазнав позивач, характеру немайнових втрат (їх тривалості, можливості відновлення тощо) та з урахуванням інших обставин. Зокрема, враховуються стан здоров'я потерпілого, тяжкість вимушених змін у його життєвих і виробничих стосунках, ступінь зниження престижу, ділової репутації, час та зусилля, необхідні для відновлення попереднього стану, добровільне – за власною ініціативою чи за зверненням потерпілого – спростування інформації редакцією засобу масової інформації. При цьому суд має виходити із засад розумності, виваженості та справедливості[2]. Дещо детальніше розкриваються особливості відшкодування моральної шкоди у Листі Міністерства юстиції України №35-13/797 від 13.05.2004 року, що містить методичні рекомендації, серед яких зазначено, що у будь-якому випадку розмір відшкодування повинен бути адекватним нанесеній моральній шкоді[3].

Враховуючи вищезазначене, необхідно зазначити, що розвиток сучасних технологічних можливостей наразі здатен сприяти вирішенню проблеми з доведенням факту існування в Інтернеті недостовірної інформації, якою було порушено право на повагу честі та гідності фізичної особи та яка на момент розгляду справи у суді була знищена. Таке вирішення можливе, наприклад, за допомогою звернення до адміністрації сайту, на якому було поширено недостовірну інформацію, з проханням вилучення видаленої інформації зі сховищ, що містять видалену та форматовану інформацію. Тобто, у порівнянні цією проблемою, питання визначення саме обсягу душевних, психічних, фізичних страждань є дуже складним. Точного еквіваленту майнового виразу душевного болю не існує, дійсні страждання кожної окремої особи здатна відчути лише вона, оскільки їхній ступінь індивідуальний, декілька осіб не можуть однаково зазнавати душевного болю. Саме за таких особливостей відшкодування моральної шкоди завданої

порушенням права на повагу честі та гідності фізичної особи на сьогодні варто вести мову саме про умовний вираз розміру компенсованої моральної шкоди. Втім, за сприянням розвитку технологій, виключати можливість виникнення нового способу обчислення розміру моральної шкоди не потрібно.

Список використаної літератури:

1. Цивільний кодекс України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n138>
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» №4 від 31.03.1995р. . Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text>
3. Лист Міністерства юстиції України №35-13/797 від 13.05.2004 р. Електронний ресурс. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_797323-04#Text

Ключові слова: моральна шкода, недостовірна інформація, честь та гідність фізичної особи, приниження честі та гідності фізичної особи, розмір моральної шкоди.

Ключевые слова: моральный ущерб, недостоверная информация, честь и достоинство физического лица, унижение чести и достоинства физического лица, размер морального ущерба.

Key words: moral damage, false information, honor and dignity of an individual, humiliation of the honor and dignity of an individual, the amount of moral damage.